

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา ความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตก และพุทธปรัชญาเถรวาทตามหลักปฏิจจสมุปบาท ทั้งพุทธปรัชญาเถรวาทและอภิปรัชญาตะวันตก ต่างก็มีเหตุเป็นตัวการทำให้เกิดความจริงของโลกและจักรวาล แต่ว่าวิธีการที่ทำให้เหตุเกิดขึ้นมานั้นแตกต่างกัน ดังนั้นจึงสรุปตัวเหตุและวิธีการเกิดกระบวนการความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตกตามหลักปฏิจจสมุปบาทได้ดังนี้

ความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตกนั้นพยายามหาคำตอบในเรื่องความจริงหลัก ๓ ปัญหา คือ ปัญหาความจริงของโลกและจักรวาล, ปัญหาความจริงเรื่องจิตหรือวิญญาณ, และปัญหาความจริงเรื่องพระเจ้าหรือสิ่งสัมบูรณ์, ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่นักปรัชญาพยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งหลักพิสูจน์ความจริงในปรัชญานั้นมีทฤษฎีที่กล่าวถึงทฤษฎีความจริงอยู่ ๓ ทฤษฎี คือว่าการที่จะตัดสินว่าอะไรจริงหรือไม่ น่าเชื่อถือหรือไม่ อาจใช้ทฤษฎีว่าด้วยความจริงเป็นเครื่องมือในการตัดสิน ทฤษฎีว่าด้วยความจริง ซึ่งที่ยอมรับกันคือ ๑) ทฤษฎีความจริงแบบสมนัย เป็นทฤษฎีที่ถือว่าความรู้ใดเป็นความรู้ที่ถูกต้องเป็นจริงก็ต่อเมื่อความรู้นั้นตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ทฤษฎีนี้จึงเกี่ยวข้องกับการหาความรู้แบบอุปนัย ๒) ทฤษฎีความจริงแบบสหนัย เป็นทฤษฎีที่ถือว่า การที่จะถือว่าข้อความใดข้อความหนึ่งเท็จจริงหรือไม่ ให้ดูว่าข้อความนี้สอดคล้องกับข้อความอื่น ที่อยู่ในระบบเดียวกันหรือไม่ ถ้าสอดคล้องกัน ข้อความนั้นก็จริง ถ้าขัดแย้งกันข้อความนั้นก็ไม่ใช่จริง ทฤษฎีนี้จึงเกี่ยวข้องกับวิธีหาความรู้แบบนิรนัย ๓) ทฤษฎีปฏิบัตินิยม เป็นทฤษฎีที่ถือว่า เกณฑ์ตัดสินความจริง คือ การใช้งานได้ ความสำเร็จประโยชน์ในทางปฏิบัติ ความมีอรรถประโยชน์ คือ พิจารณาจากความสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติสิ่งที่เป็นจริงคือ สิ่งที่มีประโยชน์ ปฏิบัติแล้วได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ดังนั้นสิ่งที่คิดว่าตรงกับความจริงในขณะนี้ อาจจะไม่ตรงกับความจริงในอนาคตก็ได้ จึงมีผู้เสนอให้ใช้ทฤษฎีปฏิบัตินิยมแทน เหล่านี้คือที่มาของความจริงและหลักทฤษฎีพิสูจน์ความจริงในอภิปรัชญาตะวันตก ในประเด็นปัญหาเรื่องของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตกดังกล่าวนี้

ความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตกโดยภาพรวมแล้วโลกและจักรวาลเกิดมาจากเหตุ เหตุเป็นตัวการทำให้เกิดขึ้น ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นมาเองโดยไม่มีตัวเหตุเป็นตัวการทำให้เกิดขึ้นมา นักอภิปรัชญาตะวันตกจึงได้แสดงทัศนะถึงตัวเหตุแตกต่างกันไป ตามทัศนะที่ตนเองมี

ความเข้าใจ บางคนก็บอกว่าเกิดมาจากน้ำ เกิดมาจากลม เกิดมาจากไฟ เกิดมาจากอำนาจพิเศษของพระเจ้าเป็นผู้สร้างให้เกิดมา อธิบายไปตามความเข้าใจของคนต่างคนก็ต่างกันไปคนละทิศคนละทาง จนเป็นปัญหาทางอภิปรัชญาในเรื่องของความจริงของโลกและจักรวาลว่าของใครจริงกว่ากันแน่มาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้กล่าวสรุปเป็นกลุ่มปรัชญาที่มีทัศนะเหมือนกันคือมีเหตุที่เป็นตัวการทำให้เกิดขึ้นเหมือนกัน ๓ กลุ่มคือ กลุ่มสสารนิยม กลุ่มจิตนิยม กลุ่มธรรมชาตินิยม เพื่ออธิบายความจริงของโลกและจักรวาลดังนี้

๑) กลุ่มสสารนิยม (Materialism Group) มีทัศนะร่วมกันว่า ความเป็นจริงสูงสุดนั้น ไม่มีความเป็นจริงนอกจากวัตถุ จิตหรือความสำนึกเป็นเพียงการสำแดงผลของสสารสามารถลดทอนลงสู่ธาตุในเชิงกายภาพได้เป็นความจริงที่อธิบายได้ด้วยหลักทางกายภาพที่ถือว่าสสารนั้นประกอบด้วยอนุภาคเดี่ยวที่เล็กมากและมีปฏิกริยากับสิ่งอื่นอย่างมีลักษณะเป็นจักรกล ที่พยายามแสวงหาคำตอบต่อประเด็นที่ว่าอะไรเป็นปฐมธาตุของโลก โลกเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีแนวคิดว่ามีสรรพสิ่งในโลกจะกำลังเปลี่ยนแปลงไป แต่ว่าปฐมธาตุหรือส่วนประกอบดั้งเดิมสุดของโลกไม่เคยเปลี่ยนแปลงและจะไม่เปลี่ยนแปลง ปฐมธาตุไม่ใช่ดิน น้ำ ลม ไฟ ปฐมธาตุคือ ปริมาณ หรือ อะตอม ปริมาณหรืออะตอม ได้แก่อันส่วนเล็กที่สุดของสสารที่เหลืออยู่ภายหลังจากการตัดแบ่งสสารชิ้นหนึ่ง และการก่อกำเนิดของโลก ปริมาณจำนวนนับไม่ถ้วนลอยกระจายในห้วงอวกาศ เนื่องจากปริมาณมีน้ำหนักและขนาดประจำตัวปริมาณที่ใหญ่กว่าและหนักกว่าจะตกลงเบื้องล่าง แล้วปะทะกับปริมาณที่เล็กและเบาว่า จนก่อให้เกิดวงวนขึ้นมา วงวนนี้ มีสภาพเหมือนวงน้ำวนที่พัดหมุนเอาทุกสิ่งทุกอย่างเข้ามาในรัศมีทำการของตน ปริมาณรอบด้านถูกวงวนดูดเข้าไปในกระแสที่หมุนวนนั้นปริมาณภายในวงวนจะรวมตัวกันโดยปริมาณที่มีรูปร่างและขนาดคล้ายคลึงกันจะเกาะตัวกันเป็นดิน น้ำ ลม ไฟ และสิ่งต่าง ๆ จนกระทั่งเป็นโลกนี้และดวงดาวในจักรวาล การเกิดของโลกและการเปลี่ยนแปลงใดบนพื้นโลกล้วนเนื่องมาจากการเคลื่อนที่ของปริมาณนั่นเอง ปริมาณไม่ได้เคลื่อนที่ตามยถากรรม สิ่งทั้งหลายก็ไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปโดยความบังเอิญ การเคลื่อนที่ของปริมาณดำเนินตามกฎกลศาสตร์อันตายตัว“ไม่มีอะไรเกิดขึ้นอย่างไรเหตุผลสรรพสิ่งเกิดขึ้นตามเหตุผลและความจำเป็น” ดังนั้นทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นของโลกและจักรวาลในกลุ่มปรัชญาสสารนิยมมีต้นสายปลายเหตุมาจากปริมาณหรืออะตอมนั้นเป็นตัวการทำให้เกิดขึ้นมาทั้งสิ้น

๒) กลุ่มจิตนิยม (Idealism Group) ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับสสารนิยม ปรัชญาจิตนิยมมีทัศนะพื้นฐานร่วมกันว่า จิตหรือสภาวะนามธรรมมีความเป็นจริงสูงสุดและมีความสำคัญกว่าวัตถุ โดยได้ยืนยันว่าความเป็นจริงนั้นประกอบขึ้นจากจิตหรือความคิดมากกว่าวัตถุทางกายภาพ นักปรัชญาจิตนิยมได้นับย้าว่าจิตมีมาก่อนสสาร จิตคือความเป็นจริงและสสารคือสิ่งที่เกิดขึ้นตามภายหลังของกลุ่มจิตนิยม จึงนำไปสู่การปฏิเสธแนวคิดของพวกสสารนิยม ที่ว่าสสารคือความเป็นจิตนั้นคือส่วน

หนึ่งของปรากฏการณ์ทางสสารเท่านั้น โดยเฉพาะแนวทางที่ถือว่าโลกคือเครื่องจักรกลที่ยิ่งใหญ่ จิตนิยมนั้นเห็นว่าความเป็นจริงที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสนั้นมีความไม่แน่นอนและหลอกลวงเราได้ จิตนิยมยังถือว่าเนื้อแท้ของโลกนั้นมีไม่ใช่มีเพียงสสารหรือวัตถุเท่านั้นแต่ยังประกอบไปด้วยสิ่งที่ เป็นออสสาร ซึ่งจับต้องไม่ได้มองไม่เห็น แต่ก็มีสภาพความเป็นจริงมากกว่าโลกของสสารที่ประกอบ ไปด้วยวัตถุทั้งปวง จิตนิยมถือว่าเนื้อแท้ของโลก คือสิ่งที่มีลักษณะเป็นจิต วัตถุหรือสสารนั้นเกิด ภายหลังเป็นเพียงการแสดงตัวออกของจิตเท่านั้น นอกจากสสารแล้วยังมีสิ่งที่เป็นออสสารอีกนั่นก็คือ แบบ ซึ่งเป็นระบบแห่งความจริงอีกระบบหนึ่งนอกไปจากโลกของออสสาร แบบมิใช่เป็นเพียงมโน ภาพที่อยู่ในความคิดแต่มีความเป็นจริงในตัวเอง โลกส่วนที่เป็นออสสารหรือส่วนที่มีลักษณะคล้าย จิตนี้อยู่เป็นนิรันดร์ไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งที่ตัวเองไม่เปลี่ยนแปลงแต่มันก็เป็นตัวอธิบายการ เปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ในโลกของวัตถุ คือมันเป็นสิ่งสมบูรณ์มีอยู่โดยตัวเอง ความเปลี่ยนแปลงในโลก ของวัตถุไม่มีผลกระทบต่อสภาพการดำรงอยู่ และหน่วยความเป็นจริงที่เป็นออสสารหรือจิตนี้เป็นหลัก สำคัญที่ทำให้โลกของวัตถุมีระเบียบกฎเกณฑ์ ถ้าปราศจากส่วนที่เป็นออสสารแล้ว ความเป็นไปของ โลกก็จะสับสนอลหม่าน ความรู้และความเข้าใจที่มีต่อโลกนี้ก็จะมิได้ ดังนั้นคือทัศนะความจริงของ โลกและจักรวาลในกลุ่มจิตนิยม

๓) กลุ่มธรรมชาตินิยม (Naturalism Group) แม้ว่าจะมีทัศนะแตกต่างจากสสารนิยมบาง ประการและมีความเห็นบ้างอย่างคล้ายจิตนิยม แต่โดยหลักพื้นฐานแล้วธรรมชาตินิยมใกล้เคียงกับสสาร นิยมมากกว่า โดยถือว่ามีความเห็นหลักใหญ่ ๆ เหมือนกัน ธรรมชาตินิยมถือว่าจักรวาลหรือโลกที่ ประกอบไปด้วย สิ่งธรรมชาติเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นใดที่มีไม่ใช่สิ่งธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ของสิ่ง ธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง สิ่งธรรมชาติ คือสิ่งซึ่งมีขึ้นและดับลงตามปฏิบัติการของสาเหตุ ธรรมชาติก่อนหิน เมฆ กบ มนุษย์เหล่านี้เป็นตัวอย่างของสิ่งธรรมชาติ ไม่ว่าสิ่งเหล่านี้จะต่างกัน อย่างไร และความแตกต่างนี้จะสำคัญอย่างไร สิ่งธรรมชาติทุกสิ่งดำรงอยู่ในระบบอวกาศ เวลาและ ในระบบที่ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุ โดยนัยนี้สิ่งที่เรียกได้ว่าเป็นสิ่งธรรมชาติจะต้องมีลักษณะ ๒ ประการ คือ เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในระบบของอวกาศ เวลา กับเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดับลงโดยสาเหตุและ สาเหตุ นั่นก็เป็นสิ่งธรรมชาติ ฉะนั้นการกำเนิดของโลกและจักรวาลในธรรมชาตินิยมก็ไม่แตกต่าง ไปจากสสารนิยมนักและส่วนที่เหมือนจิตนิยมก็มีบ้างเพราะธรรมชาตินิยมต้องการที่จะ ประนีประนอมปรัชญาสสารนิยมกับจิตนิยมเข้าด้วยกัน

การศึกษาความจริงของโลกและจักรวาลตามหลักปรัชญาสมุปบาทในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า พุทธปรัชญาเถรวาทมีคำสอนที่แสดงถึงความจริงของโลกและจักรวาลทางกายภาพทั้งในเรื่อง องค์ประกอบของสิ่งมีจริง ลักษณะของกาลและเทศะคืออวกาศและเวลา และลักษณะสากลของสิ่ง ต่าง ๆ ในธรรมชาติ คือ ความเปลี่ยนแปลง ความว่างจากตัวตนหรือความไม่มีตัวตนที่แท้จริง และ

ความเป็นสิ่งสัมพันธ์ รวมทั้งความเป็นหนึ่งเดียวหรือภาวะองค์รวมของสรรพสิ่ง สภาพะทั้งปวงที่ปรากฏและได้ชื่อว่าโลก อาจจำแนกโดยลักษณะเพื่อการพิจารณาทำความเข้าใจ เป็น ๓ ประการ คือ โดยลักษณะความเป็นปัจจัยสืบเนื่องแก่กัน ตามหลักการของความเป็นเหตุเป็นผล ตามพุทธพจน์ที่ว่า ธรรมทั้งหลายเกิดแต่เหตุ สภาพะที่มีลักษณะเช่นนี้จะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ตาม จัดว่าเป็นสังขารโลก โดยลักษณะการเข้ายึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวตนเป็นบุคคลเราเขาด้วยวิชา แล้วก็เสวยทุกข์ด้วยเหตุนั้น เรียกว่า สัตว์โลก โดยลักษณะที่ปรากฏแผ่ออกไปในอวกาศและในกาละโดยไม่มีขอบเขต เรียกว่า โอกาสโลก หรือ จักรวาล หรือ โลกธาตุ

เมื่อจำแนกออกเช่นนี้แล้ว ก็อาจถือเอาว่า จักรวาล นั้นเพ่งเล็งพิจารณาเฉพาะโอกาสโลก ซึ่งเป็นโลกแห่งรูปธรรมที่ไร้สัตว์ไร้บุคคลตัวตน แต่การพิจารณาเช่นนี้เป็นไปไม่ได้ เพราะโลกไม่ว่าจะมองในลักษณะใดก็เป็นโลกเดียวกัน การจำแนกออกนั้นเป็นเพียงเพื่อความสะดวกในความเข้าใจ หรือในขั้นต้นแห่งการศึกษาค้นคว้า อาจมองเป็นคนละโลก คนละส่วน แต่ในระดับรากฐานแล้ว เป็นปรากฏลักษณะของสภาวะอันเดียวกัน คือ โลก นั้นเอง โดยเฉพาะในพุทธปรัชญาเถรวาทอันที่จริงโลกหรือโอกาสโลกมีอยู่แล้วในพื้นที่แพวฒนธรรมอินเดียในสมัยพุทธกาลและสมัยต่อมานั่นเอง เป็นพื้นฐานสำหรับสร้างระบบจำแนกแจง สัตว์โลก ซึ่งอาศัยการจำแนกทางนามธรรมเป็นหลักสำคัญนั่นเอง และความจริงของจักรวาลในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวสรุปได้ดังนี้

จักรวาลในพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าเป็นโลก โลกหนึ่งในพุทธปรัชญาเถรวาทที่เรียกว่า โอกาสโลก หรือ โลกธาตุ ประกอบขึ้นจากจักรวาลจำนวนมาก เรียงรายแผ่ขยายออกไปไม่สิ้นสุด โอกาสโลกจึงไม่มีขอบเขตในขณะที่จักรวาลมีขอบเขตและรูปลักษณะกำหนดได้ จักรวาลจึงเป็นหน่วยหนึ่งของระบบรวมที่เรียกว่าโอกาสโลก ในคัมภีร์จักรวาลทีปนี กำหนดสรุปว่า จักรวาลมีลักษณะเป็นแผ่นกลม มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑,๒๐๓,๔๕๐ โยชน์ ดังนั้นจักรวาลจึงเป็นดั่งแผ่นมหาปถวิ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกลองแบน ซึ่งผิวบนเป็นพิภพที่มนุษย์อาศัยอยู่ มีเขาพระสุเมรุอยู่ตรงกลาง มนุษย์ที่เรารู้จักอยู่ในสี่แคว ๔ ส่วน ๔ ของแผ่นมหาปถวินั้นที่เรียกว่า ชมพูทวีป เบื้องล่างของแผ่นมหาปถวิมีแผ่นหนา ๒ เท่า คือ ๔๘๐,๐๐๐ โยชน์รองรับ แล้วก็มีแผ่นหนา ๒ เท่าของแผ่นน้ำ คือ ๙๖๐,๐๐๐ โยชน์ รองรับอีกทีหนึ่ง สำหรับมหาปถวิเองแยกได้เป็นสองชั้นหนาเท่าๆ กัน คือ ๑๒๐,๐๐๐ โยชน์ ชั้นบนเรียกว่า แผ่นดินฝุ่น ชั้นล่างเรียกว่าแผ่นดินศิลา ภูเขาสิเนรุ ตั้งอยู่ตรงกลางมหาปถวิ ภูเขาจักรวาลล้อมรอบกำหนดขอบเขตของจักรวาล แผ่นบนตั้งอยู่บนอากาศ เป็นนัยแสดงว่าลอยอยู่ได้เองในอากาศ โดยรอบเข้าสิเนรุ (หรือเขาพระสุเมรุ) มีทิวเทือกเขาเจ็ดยอดซ้อนสลับถัดกัน ออกมาจากสูงไปหาดำ คือ ยุคนธร อัสสินธร กรวิก สุทสนะ เนมินธร วินคกะ อัศกัน ความสูงของแต่ละเทือกเป็นครึ่งหนึ่งของเทือกเขาซึ่งอยู่ถัดเข้าไปข้างใน นับตั้งแต่ ยุคนธรเทียบกับสิเนรุ ภูเขาอัศกันต่ำที่สุด คือ ๖๕๖ โยชน์ ในช่องเป็นรูปวงแหวนกลมระหว่างเทือกเขา ซึ่งเป็นรูปวงแหวนกลมก็เป็น

มหาสมุทร สลับกันไปกับเทือกเขา และคัมภีร์อรรถกถาฎีกาต่าง ๆ ก็ได้ถกเถียงถึงรูปลักษณะและขนาดของภูเขาและมหาสมุทรเหล่านี้เอาไว้มากมาย ข้อสรุปที่เราน่าจะได้รับจากการวิเคราะห์ ทั้งเนื้อหาและรายละเอียดก็คือ เป็นการพยายามสร้างรูปแบบ ของจักรวาล ตามจินตนาการที่สร้างขึ้นบนรากฐานของประสบการณ์ และข้อมูลค่อนข้างจำกัด และสำหรับภูเขาหิมพานต์ ได้บรรยายไว้ต่างหากจากภูเขาทั้ง ๗ นั้น มีความสูงน้อยกว่า ภูเขาทั้ง ๗ คือ สูง ๕๐๐ โยชน์ กว้างยาว ๓,๐๐๐ โยชน์ มียอด ๘๔,๐๐๐ ยอด เป็นที่ซึ่งมนุษย์มีบทบาทมาก สอดคล้องกับประสบการณ์ที่เป็นจริงคือภูเขาหิมาลัยที่รู้จักกันดี

เมื่อพิจารณาลักษณะของจักรวาล ซึ่งมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง มีเทือกเขาทั้งเจ็ดวงรอบสลับกันมหาสมุทรแล้ว ถัดออกมาหิมหาวทวีป ๔ ตั้งอยู่ รวมทั้งพิจารณาภพภูมิระดับต่าง ๆ ตั้งแต่โลกันตร์ถึงเนวสัญญานาสัญญายตนภูมิแล้ว ก็จะเห็นความคล้ายคลึงของจักรวาลกับสิ่งที่เรียกว่า มณฑล มณฑลเป็นผลผลิตของวัฒนธรรมโบราณหลายกระแส อาจเป็นแผนผังภาพวาดสถาปัตยกรรม เช่น โบสถ์ วิหาร หรือแม้สัญลักษณ์เป็นลวดลาย ซึ่งเขียนบนทรายสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา องค์ประกอบสำคัญของมณฑลคือ จุดศูนย์กลางและจุดประธานซึ่งกระจายตัวอยู่ในรูปแบบที่มีสมมาตรรอบจุดศูนย์กลางนั้น รูปลักษณะของมณฑลที่ปรากฏในธรรมชาติก็มีมาก เช่น วงโคจรของดาวเคราะห์รอบดวงอาทิตย์ วงโคจรของอิเล็กตรอนรอบใจกลางของอะตอม หรือรูปผลึกต่าง ๆ และเมื่อนำเอาหลักการดังกล่าวข้างบนมาพิจารณารูปลักษณะโครงสร้างของจักรวาลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท จะเห็นได้ว่า จักรวาลก็คือ แผนผังของจิตอย่างละเอียดลออ แสดงนามธรรมต่าง ๆ โดยใช้สัญลักษณ์แบบรูปธรรมอย่างครบถ้วนพร้อมมูลในทุกระดับ มีทั้งกุศลธรรมอกุศลธรรม และ อพยากฤตธรรม แสดงในรูปแบบของสวรรค์ นรก รูปภูมิ อรูปภูมิ ฯลฯ ซึ่งทั้งนี้นักปราชญ์ทางพุทธปรัชญาได้วิเคราะห์ วิจารณ์แง่มุมต่าง ๆ ไว้อย่างละเอียดลออ ในแง่จิตของมนุษย์แต่ละคนก็คือ จักรวาลอันหนึ่ง ซึ่งส่วนที่เป็นสำนึกนั้นเป็นเพียงอาณาเขตแคบ ๆ เปรียบเหมือนชมพูทวีป ซึ่งเป็นเพียงอาณาเขตเล็ก ๆ ในแผนผังจักรวาล แต่ภายในจิตนั้นเอง มีอาณาบริเวณกว้างขวาง ซึ่งอยู่ได้สำนึกหรือไร้สำนึก มีทั้งระดับหยาบ ต่ำ เช่น อบายภูมิ และ ละเอียดสูงส่ง เช่น สวรรค์ และพรหมโลก สภาวะธรรมทั้งหมดนั้นมีอยู่พร้อมในจิตของมนุษย์ เป็นศักยภาพซึ่งอาจทำให้ปรากฏในสำนึกได้

ดังนั้นไม่ว่าความจริงของโลกและจักรวาลจะเป็นไปอย่างไรก็ตาม ตามธรรมชาติของกฎธรรมชาติที่พุทธปรัชญาเถรวาทเรียกว่าหลักปฏิจจสมุปบาท หลักปฏิจจสมุปบาท จึงเป็นที่ตั้งรองรับความจริงในหลักคำสอนของพุทธปรัชญาเถรวาททั้งหลาย สมดังที่สัมมาพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาทผู้นั้นย่อมเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นย่อมเห็นปฏิจจสมุปบาท” หากจะพิจารณาถึงความเป็นของสิ่งทั้งหลายในจักรวาลหรือเอกภพนี้ ไม่มีสิ่งใดเลยที่ไม่อิงอาศัยซึ่งกันและ

กันทุกสิ่งทุกอย่างย่อมอิงอาศัยซึ่งกันและกันไปตามสภาพของตน ผู้รู้เข้าใจหลักปฏิจจสมุปบาท ย่อมจะเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง ย่อมรู้สาเหตุแห่งการเกิดและการดับสิ้นไปแห่งชีวิตของสัตว์ทั้งปวง และย่อมเข้าใจเหตุผลแห่งการดำเนินไปของวัฏจักรแห่งชีวิต และสามารถตัดอวิชชาค้นหาอุปาทาน ซึ่งเป็นตัวการทำให้เกิดและดับในวัฏสังสารได้ และในการตอบปัญหาความจริงด้วยหลักปฏิจจสมุปบาทนั้นจะต้องตั้งอยู่ในหลัก การตอบปัญหาในพุทธปรัชญาเถรวาทสี่ประการ คือ เอกังสพยากรณ์ การตอบปัญหาเชิงเดียว, วิชชชพยากรณ์ การแยกประเด็นตอบ, ปฏิปุจฉาพยากรณ์ การตอบโดยวิธีย้อนถาม, อพยัคตะ ปัญหาที่ไม่ทรงพยากรณ์, ประการใดประการหนึ่ง มาช่วยในการตอบปัญหา เพราะหลักปฏิจจสมุปบาทนั้นเป็นหลักของการอิงอาศัยซึ่งกันและกันด้วยเหตุผล ดังนั้นด้วยการอิงอาศัยซึ่งกันและกัน เหตุนี้จึงได้เอาความจริงของโลกและจักรวาลในพุทธปรัชญาเถรวาทมาเป็นหลักในการตอบปัญหาเป็นการอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ในการตอบปัญหาไปตามกระบวนการของหลักปฏิจจสมุปบาท

จากการศึกษาวิเคราะห์การตอบปัญหาความจริงของโลกและจักรวาลด้วยหลักปฏิจจสมุปบาทในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่าหลักปฏิจจสมุปบาทในพุทธปรัชญาเถรวาทสามารถตอบปัญหาความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตก โดยการใช้กระบวนการอิงอาศัยความจริงของโลกและจักรวาลในพุทธปรัชญาเถรวาทมาอธิบายตามหลักปฏิจจสมุปบาท ต่าง ๆ คือ

๑) ปฏิจจสมุปบาทกับการเกิดขึ้นของโลกและจักรวาล ไม่ว่าจะเป็นในอภิปรัชญาตะวันตกหรือในพุทธปรัชญาเถรวาทโลกและจักรวาล ต่างเกิดขึ้นมาได้เพราะมีเหตุเป็นตัวการทำให้เกิดขึ้นแตกต่างกันไปตามกระบวนการของไครของมัน ดังหลักปฏิจจสมุปบาทในพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดขึ้นมาได้ก็เพราะมีเหตุ คือ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ดังนั้นไม่ว่าอภิปรัชญาตะวันตกหรือพุทธปรัชญาเถรวาทโลกและจักรวาลเกิดขึ้นมาได้เพราะเหตุ ซึ่งเหตุนี้เองเรื่องราวปฐมธาตุหรือตัวเหตุของการเกิดขึ้นจึงเป็นปฐมเหตุของการเกิดโลกและจักรวาล

๒) ปฏิจจสมุปบาทกับความเป็นปัจจัยอิงอาศัยกันและกันของโลกและจักรวาล ไม่ว่าจะเป็นในอภิปรัชญาตะวันตกหรือในพุทธปรัชญาเถรวาท โลกและจักรวาลต่างเป็นปัจจัยอิงอาศัยกันและกัน เพราะโลกและจักรวาลเป็นส่วนประกอบของกันและกันทำให้สิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งสมบูรณ ถ้าขาดสิ่งหนึ่งไปแล้ว อีกสิ่งหนึ่งก็ไม่สมบูรณ ดังนั้นทั้งโลกและจักรวาลต่างจึงต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ตามหลักปฏิจจสมุปบาทที่ว่า เมื่อสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น จึงมีสิ่งนี้ ก็มีความเป็นไปได้ในธรรมชาติ ของธรรมชาติ โดยธรรมชาติ อย่างเป็นธรรมชาติ เป็นธรรมนิยามตามหลักปฏิจจสมุปบาท

๓) หลักปฏิจจสมุปบาทกับการตั้งอยู่ตามกฎธรรมชาติของโลกและจักรวาล ไม่ว่าจะเป็นในอภิปรัชญาตะวันตกหรือในพุทธปรัชญาเถรวาท โลกและจักรวาลต่างเป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ตามธรรมชาติของมัน เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่อย่างไกรก็เป็นอย่างนั้น ตามกฎธรรมชาติ ไม่

เกี่ยวกับอำนาจของพระเจ้าหรือเทพเจ้าองค์ใด มีความเป็นไปตามความเป็นจริงของสรรพสิ่งนั้น ๆ ตามกฎแห่งเหตุผลที่เรียกว่า กฎแห่งปัจจุสมุปบาท เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงมีสถานะเช่นนี้ ที่สร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้น สถานะที่สิ่งนี้เป็นปัจจัย จึงมีสิ่งนี้ คือความเป็นไปในธรรมชาติ ของธรรมชาติสิ่งต่าง ๆ ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมันเป็นอย่างไรรู้เช่นนั้น ตั้งอยู่อย่างไรรู้อยู่อย่างนั้นเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ

๔) หลักปัจจุสมุปบาทกับความมีระเบียบแน่นอนของโลกและจักรวาล ไม่ว่าในอภิปรายตะวันตกหรือในพุทธปรัชญาเถรวาท โลกและจักรวาลต่างมีความเป็นระเบียบแน่นอน คือเป็นอย่างไรรู้เป็นอย่างนั้น มีเกิดก็ต้องเกิด มีดับก็ต้องดับ เป็นไปตามหลักปัจจุสมุปบาทที่ว่า ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ด้วยเหตุนี้เอง โลกและจักรวาลเมื่อมีการเกิดขึ้นก็ต้องเกิดขึ้นไปตามกระบวนการของการเกิดขึ้น เมื่อมีการดับหรือการเปลี่ยนแปลงไปก็ต้องดับไปตามกระบวนการของการดับนั้นจะไปเป็นอย่างอื่นไม่ได้ โลกและจักรวาลจึงเป็นสิ่งที่มีความเป็นระเบียบแน่นอนตายตัว

๕) หลักปัจจุสมุปบาทกับกระบวนการวิวัฒนาการของโลกและจักรวาล ไม่ว่าในอภิปรายตะวันตกหรือในพุทธปรัชญาเถรวาท โลกและจักรวาลต่างมีความเปลี่ยนแปลงหรือมีการวิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลาเป็นไปตามกาลเวลา การวิวัฒนาการมีอยู่ ๒ อย่าง ถ้าวิวัฒนาการด้านเจริญเรียกว่าด้านดี แต่ถ้าว่าโลกและจักรวาลกำลังจะพินาศหรือดับสลายไปนี้เรียกว่าด้านไม่ดี และหลักปัจจุสมุปบาทก็เหมือนกัน คือ มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกันจากสิ่งหนึ่งไปหาอีกสิ่งหนึ่งโดยเริ่มที่อวิชชาไปหาสังขาร สังขารไปเป็นวิญญาณ วิญญาณไปเป็นนามรูป จนถึง เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงมีด้วยประการฉะนี้

๖) หลักปัจจุสมุปบาทกับความไม่เที่ยงของโลกและจักรวาล ไม่ว่าในอภิปรายตะวันตกหรือในพุทธปรัชญาเถรวาท โลกและจักรวาลต่างเป็นของไม่เที่ยงแท้แน่นอน เป็นไปตามกาลเวลา มีการวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ดังหลักปัจจุสมุปบาทที่กล่าวว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับ ดังนั้น โลกและจักรวาลในทั้งในอภิปรายตะวันตกและในพุทธปรัชญาเถรวาทต่างเป็นของไม่เที่ยง เป็นของไม่จีรังยั่งยืน มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดตามกาลเวลา

๗) หลักปัจจุสมุปบาทกับความเป็นเช่นนั้นเองของโลกและจักรวาล ไม่ว่าความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรายตะวันตกหรือในพุทธปรัชญาเถรวาทจะเป็นอย่างไรมันก็เป็นเช่นนั้นของมันดังหลักทางพุทธปรัชญาเถรวาทที่ว่า หลักปัจจุสมุปบาทเป็นหลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมชาติ เป็นความเกี่ยวเนื่องของสรรพสิ่งของโลกและจักรวาลที่อิงอาศัยกันและกัน เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป ตามเหตุปัจจัยที่เป็นไปโดยสถานะของมันเอง และยังเป็นสิ่งที่มีเองเป็นเอง ดังพระพุทธพจน์

ว่า “ตถาคตทั้งหลาย จะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุนั้นก็ยังมิอยู่ เป็นธรรมชาติ ธรรมนิยาม คือ อิทปปัจจยตา ตถาคตตรัสรู้เข้าถึงหลักนั้นแล้วจึงบอก แสดง วางเป็นแบบ ตั้งเป็นหลักเปิดเผยแจ่มแจ้งทำให้เข้าใจง่าย และตรัสว่าจงดูสิ” จากพุทธพจน์นี้ชี้ให้เห็นว่ากฎปฏิจจสมุปบาท เป็นสิ่งที่มีอยู่ตลอดเวลา และยังมีฐานะเป็นที่ควบคุมให้สรรพสิ่งในโลกและจักรวาลดำเนินไปอย่างมีระเบียบ ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นธรรมชาติ เป็นธรรมนิยาม เป็นธรรมภูมิต้นหมายความว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่ ทรงอยู่อย่างนั้น โดยไม่มีใครสร้างมันขึ้นมาแต่มีเองเป็นเองอย่างนั้นและมีอยู่ตลอดเวลา ยังจะมีอยู่เช่นนี้ตลอดไปที่เรียกว่า ตถตา ความมีเพราะปัจจัยอย่างนั้น, ภาวะที่เป็นอย่างนั้น ความเป็นจริงอย่างนั้น โลกและจักรวาลเกิดขึ้นได้ก็เพราะมีเหตุและปัจจัยให้เกิดขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมอยู่ได้เพราะภาวะความเป็นไปตามหลักความจริงเช่นนั้น ดังนั้นถึงเราจะรู้ความจริงของโลกและจักรวาลว่าจริงอย่างไรมันก็เป็นเช่นนั้นของมันเองไม่ใช่สาระสำคัญอะไรในพุทธปรัชญาเถรวาทเพราะไม่สามารถที่จะทำให้เข้าถึงความจริงสูงสุดในพุทธปรัชญาเถรวาทได้ที่เรียกว่า นิพพาน ซึ่งเป็นความจริงอันสูงสุด

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ด้วยการศึกษาจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการอธิบายเชิงพรรณนา เพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับการตอบปัญหาความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตก ตามหลักการตอบปัญหาคด้วยหลักปฏิจจสมุปบาทในพุทธปรัชญาเถรวาท

การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาลหลักปฏิจจสมุปบาทเพื่อการตอบปัญหาความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตกนั้นได้เป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อประโยชน์ต่อวงการการศึกษาให้เกิดความสมดุลและเกิดประโยชน์ต่อวงการการศึกษาในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อเป็นเป้าหมายต่อการเรียนรู้และยอมรับร่วมกัน ทั้งยังเป็นการบูรณาการทางการศึกษาให้เกิดความเข้าใจในหลักพุทธปรัชญาเถรวาทให้มากยิ่งขึ้น เป็นการทำให้เกิดคุณค่าทางการศึกษาในการเข้าใจหลักการทางพุทธปรัชญาเถรวาท ที่สำคัญได้แก่ หลักปฏิจจสมุปบาทกับปัญหาความความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตก เป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ทางการศึกษาเพราะหลักปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักคำสอนสำคัญในพุทธปรัชญาและปัญหาความจริงของโลกและจักรวาลซึ่งก็เป็นหนึ่งในสามปัญหาหลักของอภิปรัชญาตะวันตก

การศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิจจสมุปบาทเพื่อการตอบปัญหาความจริงของโลกและจักรวาลในอภิปรัชญาตะวันตกนั้นผู้วิจัยพบว่าปัญหาความจริงในอภิปรัชญาตะวันตกมีปัญหาหลักอยู่สามปัญหาแต่ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อการตอบปัญหตามหลักปฏิจจสมุปบาทเพียงปัญหาเดียว

เท่านั้นยังขาดอีกสองปัญหาคือ ปัญหาความจริงของจิตหรือวิญญาณและปัญหาความจริงของพระเจ้า หรือสิ่งสมบูรณ์

ดังนั้นข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยพบว่าควรศึกษาหลักปรัชญาสมุปบาทเพื่อ การตอบปัญหาความจริงของจิตหรือปัญหาความจริงของพระเจ้า ปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือว่าจะ ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความจริงในอภิปรัชญาตะวันตกทั้งสามปัญหาเลยก็ได้ เพื่อเป็นแนวทางและให้ ทราบถึงหลักปรัชญาสมุปบาทกับการตอบปัญหาความจริงในอภิปรัชญาตะวันตก อีกทั้งยังจะเป็น แนวทางอันเป็นการส่งเสริมการศึกษาหลักความจริงในวงการปรัชญา ให้มีความเจริญก้าวหน้าและ ผาสุกมั่นคงสืบต่อไป